

Elmúlt évszázadok regénye a pesti vármegyeházán

Restaurálják Pest vármegye székházát

Dr. Erdélyi Lóránd, Pest vármegye alispánja, a vármegye szeptemberi közgyűlésén javaslatot tesz, hogy a vármegye székházán nagyszabású restaurálás történjék.

Ez a kommuniké felhívja a figyelmünket a vármegyeházára, erre a hatalmas, szürke épülettömbre a Belvárosban, amely mellett legtöbbször úgy sietnek el az emberek, hogy észre sem veszik, holott sok érdeklődést érdemel Pest vármegye székháza, amely nemcsak egyike Pest legrégebbi épületeinek, és minden kövével együtt értékes műkincs, hanem történelmi emlék is, viharos idők emléke, amely sokat tudna regélni Magyarország és a főváros történetéről, a török hódoltság korától egészen napjainkig. A közeli restaurálás előtt egy utolsó látogatást tettünk a vármegyeházán és ezzel a látogatással egyáltalán néhány rövid negyedóra alatt átélünk több mint három, nagy eseményekben bővelkedő évszázadot.

A Semmelweis uccai kapun léptünk be a vármegyeházára, figyelmesen körülnéztünk a gyönyörű barokk kapualjban és beléptünk a virágos udvarra, ahol folyondár nőtte be a hatalmas falakat egészen a legfelső emeletéig. Ennek az udvarnak képe barátságos, mosolygó, külsőleg semmi sem emlékeztet arra, hogy ez volt néhány száz év előtt a legnagyobb magyarországi nagyhatalom székháza: a vármegyéé, amely akkor olyan bátor és olyan hatalmas védelmezője volt a magyar alkotmánynak, hogy még a királlyal is szembe mert szállani.

Eltűnt a titkos földalatti folyosó

De nem időzünk soká ennél az épületrészénél, a felépülés időrendje szerint akarjuk végignézni a pesti vármegyeházát. A középső udvarról bolthajtásokon, sötét sikátorokon, vasrácsos ajtókon keresztül apró kis négyszögletű udvarra érünk. Köröskörül négy felférré meszelt fal között vagyunk. A falakon kis vasrostélyos ablakok, nem is látjuk az utat, amelyen ideérkeztünk, annyira el van dugva egy sarokban a parányi kapu. Szinte úgy érezzük, hogy fogságba kerülünk, a tizenhatodik század végének fogságába, mert ezen az udvaron valóban semmi sem emlékeztet arra, hogy már 1934-et írunk. A történelmi hangulat még jobban áthat, amikor megtudjuk vezetőnkötől, hogy az épületnek ez a szárnya már az ezerhatszáz évesekben állt és a török hadsereg pesti épületeihez tartozott.

Meredek vas csigalépcsőn mély pincehelyiségbe jutunk. Az egész olyan, mintha földalatti tömlő lenne és ezért nagyon meglepődünk, amikor megtudjuk, hogy a legutóbbi restauráláskor talált leletek tanúsága szerint ebben a misztikus elhelyezett pincehelyiségben — pékműhely volt. A szomszédságban vezetőnk megmutatja a katonai kényérraktár helyiségét. Tágas terem, van itt hely sok élelmiszer számára és ha félig-meddig tele volt ez a raktár, évek kellettek volna ahhoz, hogy az épületben tanyázó török katonákat kiéheztesse az ellenség.

Kutató szemekkel nézünk körül, mindenáron középkori misztikumot keresünk a külvilágtól gondosan elzárt pincehelyiségekben. Utmutatónk megnyugtat, valóban még néhány év előtt félig-meddig épségben volt a titkos földalatti folyosó, amelyet azonban most már betemettek. Ez a folyosó a külső udvaron lévő kút fenekével kötötte össze a kényérraktárt. Ma már nyoma sincs ennek a kútnak, amelyen keresztül háromszáz évvel ezelőtt a veszélyben lévő törökök menekültek laktanyájukba.

Nagyon megváltoztak az egykori török kaszárnya emeleti helyiségei is. Ahol annak idején fegyveresen őrködtek a török katonák, — ma a vármegyeház nyomdaja van.

A budai császári kommisszárius kezében

A vármegyeház életének nagy fordulata akkor következett be, amikor a régi épület, a jelenlegi nagy telekkel együtt Budavára és Pest visszafoglalása után mint hadizsákmány a budai császári kommisszárius kezébe került. A vármegye annakidején székházat keresett és megvette a kommisszáriustól az épületet és telket 4000 pengő forintért. Sok pénz volt akkor négyezer forint és keveset ért még a belvárosi ingatlan...

A régi török kaszárnya sorsát megpecsételte az, hogy a vármegye kezébe került. Ezzel biz-

tosítva volt a fejlődése is. A tarkaruhás muzulmán katonák helyébe egyenruhás hajduk kerültek, akiknek egyre több és több okuk volt arra, hogy büszkének legyenek, mert a vármegye hatalma egyre nőtt és ezzel párhuzamosan terjeszkedett a székház épülete is. A tizenharmadik század végén és a tizenkilencedik elején épült be az egész telek. A régi épület keleti szárnyára, amely a mai Semmelweis uccára néz, kápolna és két emeletes épület került, a nyugati szárnyra, amelyik a mai Városház uccára néz, egyemeletes házat emeltek, ennek helyét foglalja el a vármegyeház mai főépülete. A kápolna a rabok kápolnájaul szolgált, mert a keleti épületrészben nagyrészt börtönök voltak.

A „sóhajok lépcsőjén”

A szörnyű pincebörtönökre, ahová megbilincselve dobták be a vármegye híres betyárjait, ma már semmi sem emlékeztet. Irattárrakká változtatta az idő ezeket a pincéket, amelyekben ma a legpéldásabb rendben sorakoznak a vármegye jegyzőkönyvei. Az emeleti traktusokban is börtönök voltak és ezek a börtönök is könyvtárrakká és irattárrakká változtak át. Itt azonban egyes helyiségekben még megismeri a figyelmes szemlélő, hogy mi volt eredeti rendeltetésük.

Vastag vasajtókon keresztül, keskeny sikátorokba jutunk, majd egy meredek, vasból készült csigalépcsőn megyünk a régi börtönökbe. Ez a lépcső a „Sóhajok lépcsője”. Sok híres rabot kísérték ezen a lépcsőn keresztül a börtönökbe. Vezetőnk sötét, két méter hosszú, két méter széles, két méter magas, ablaktalan cella ajtaját nyitja ki előttünk. Ma: tele van a cella régi iratokkal. Akkor: a híres fiatal Beleznay gróf raboskodott benne. Apagyilkosság miatt ítélték el Beleznay gróft. Meggyilkolt apja, az öreg gróf Beleznay Sámuel messze földön hírhedt volt kegyetlenségéről. Rabszolgaként kezelte nemcsak jobbágyait, de családtagjait is. Fia egyszer megtagadta egy apai parancs teljesítését, az öreg Sámuel gróf megütötte fiát, mire a hevesvérű fiatalember lekapta a falon függő vadászpuskát és azzal lőtte agyon apját. Ezért raboskodott élete végéig Pest vármegye börtönében.

A tömlőc másik híres lakójáról ma már a legtöbbet azt hiszik, hogy csupán regényhős. Ez a híres rab: Ráby Mátyás, akiről Jókai Rab Ráby címen írt regényt. II. József császár korában élt Ráby, fanatikus reformer volt és kegyence a császárnak. A vármegye a régi tradíciók híve, azonban haragudott rá, mert mindenütt újításokkal lépett fel és ezért lecsukták. A császár, amikor megtudta ezt, személyesen intézkedett, hogy engedjék szabadon. A vármegye urai kénytelen-kelletlen, engedelmessé váltak a császári parancsok, néhány hét múlva azonban ismét szembeszálltak a „kalapos királlyal” és újra lecsukták Rábyt. Így ment ez hosszú évtizedeken át s Ráby Mátyás csak rövid ideig tartó vakációkra szabadult a vármegye tömlőcéből.

A „három öngyilkos fala”

A Semmelweis uccai, barokkstílusban épült háztömbbel körülbelül egyidőben emelték a mai Városház ucca felé néző egyemeletes épületet. 1838-ig itt tartották tanácskozásiakat a vármegye urai. Akkor azonban jött a nagy árvíz és elsodorta az épületet, megsemmisítve a vármegye akkori tanácskozó termet. Ennek helyére emelték azt a nemes korai empirestílusú épületet, amely ma is legfontosabb része a vármegyeházának. Amint végigjárjuk ezt az épületrészt, ismét mindenütt történelmi emlékekkel találjuk szemben magunkat. Olajfestmények, szobrok, emléktáblák hirdetik a história változásait. A bútorok viszont — csaknem kizárólag korabeli tárgyakkal van berendezve a vármegyeháza — a művészetek és a stílusok fejlődését illusztrálják.

A vármegyeháza koronája az empire díszterem. A főfalán Benczur Gyula hatalmas Ferenc József portréja függ. A többi falakon is csupa életnagyságú portré, békésen megférnek egymás mellett a Habsburg császárok, királyok, Kossuth Lajos egyik kevéssé ismert képe, valamint Deák Ferenc és a vármegye egykori irányítóinak portréi. A legragikusabb része a teremnek a baloldali fal: „a három öngyilkos fala”. Gróf Széchenyi István, gróf Teleki László és Nyáry Pál, a negyvennyolcas főispán a három öngyilkos, akiknek arcképe itt függ. Talán ők hárman tettek leg többet Pest megyéért és Budapestért. Mind a hárman önkézzükkel vetettek véget életüknek.

A jobboldali falon érdekes márványtábla hirdeti, hogy kik voltak a vármegyének azok a tisztviselői, akik 1905-ben a darabont-kor-

mány uralmának idején bátran kiálltak a magyar alkotmányért. Az egykori kisebbrangú hivatalnokok közül három lett később alispán: Fazekas Ágost akkor főjegyző volt, Agoraszó Tivadar negyedik aljegyző, Erdélyi Lóránd a mai alispán pedig közigazgatási gyakornok.

A díszteremből ugyancsak tiszta stílusban épült, kisebb tanácskozóterembe lépünk, majd meglátogatjuk az alispáni és főispáni hivatal helyiségeit. Az alispán szobájában függ Földváry Gábornak, az egykori alispánnak arcképe. Földváry nemcsak mint vármegyei politikai volt nevezetes. Egyik alapítója és később igazgatója volt a Nemzeti Színháznak is. Földváry után sokáig a megye alispánjai hivatalból igazgatói voltak az ország első színházának. A főispán szobájában akasztották fel a vármegyeház legértékesebb képét: Ferenc császár arcképét, idősebb Kraft alkotását, eme egyike a Magyarország első állítható legbecesebb festményeinek.

A sok történelmi emlék, az elmúlt idők felvonulása után szinte anachronisztikusan hat a látvány, ami élénk táru, amikor belépünk egy vasajtón: a vármegyeház automata telefonközpontjában vagyunk, amelyet a technika legújabb vívmányai szerint rendeztek

be. Nagyot bámulnának, ha feltámadnának és idekerülnének azok a régi nagy magyar urak, akik évszázadokkal ezelőtt székelték a pesti vármegyeházban.

*

Amikor lemegyünk a főépület empire lépcsőin, kísérőnk felhívja figyelmünket arra, hogy a legutóbbi restauráláskor, a múlt század végén milyen barbársággal csúfították el a vármegyeháza gyönyörű előcsarnokát: a márványoszlopokat és terméskőfalakat egytől egyig szürkére vakolták. Hasonló durva hibák még ezen kívül is tömegesen történtek. Még súlyosabb baj, hogy az épülettömb egyes részei, amelyek sokszáz évesek, már olyan rossz állapotban vannak, hogy teljesen használhatatlanná váltak. A tervezett restaurációra tehát sürgős szükség van, nemcsak azért, hogy megfelelő székháza legyen az ország első vármegyének, hanem azért is, hogy megőrhessék ezt a nemes stílusokban készült épületet, amelynek minden köve történelmi korok emléke.

Gosztonyi Lajos